

Baltijas Semkohips.

Isnahl Jelgawâ ik nedelas.

Maksa bes peesuhstichanas: no 1. Maija lihds gada galam 1875 — 1 r. 50 f.; par gadu 2 r., par pusgadu 1 r. 10 f., par 3 mehu. 60 f., ar peesuhstichanu: no 1. Maija lihds gada galam 1875 — 2 r.; par gadu 2 r. 50 f., par pusgadu 1 r. 40 f. un par 3 mehnescheem 90 f.

Redakcija un ekpedicija Katoku eelâ № 2. — Sludinajumus peenem S. Allunana f. grahamu bohde, Katoku eelâ № 8.

№ 19.

Treschdeenâ, 3. Septembri.

1875.

Rahditais: Sinas. Rohlas kulama-maschine. Dohbeles semkohipsas-beedribas gada-fapulze. Augu un dshwneeku ustureshanahs. Muhfu seeweefchu rohlas-darbi. Likuma un nerikuma alga. Atbildes us Jautajumeem. Jautajums. Atbildes. Sludinajumi.

Sinas.

Potsdamâ, pee Berlines, ir eetaisihsts jauns fabrikis, kas zaur lehmijas palihgu is taukeem un zitahm kustonu meefas dakahm to wislabako galda-sweestu grib taisiht. Ja schi mehginaschana isdohfees — jo pee tam buhs ari japahrwar lauschu eeradums — tad laikam drihs wisas pilsehtas rasees tahdi sweesta fabriki, zaur ko sinams muhsu sweesta taisitajeem masinasees pelna, bet ari tihra sweesta samaitaschana, t. i. sajaulschana ar milteem un zitahm tahdahm leetahm ees masuma. —e—

Rihgâ kahds bagats lungs grib eetaisihst leelu gohvslohpu lohpschana pee stakla-mitella. Us tahm dohmahm winsch nahzis zaur to, ka peens un krejums pahraki teeloht samaitahiti, kas publiku pawisam padarija bailigu weselibas deht un nemeerigu ar muhsu mohderneekem. Ka tahds eetaisijums it labi waretu pastahweht, peerahda leela Londones pilsehta, kur us tahdu pat wihs preeksch 3 miljonu zilwekem diwireis deenâ frische peens tohp skapehts. —I—

Zau preeksch wairak gadeem Widsemê sahhts gahdaht par lohpu waislas pahrlaboschana zaur waislas-lohpu eeweefschana no ahrsemehm; Lisona barona v. Wolff lunga flakstais Anglu-lohpu pulks ir pasihstams. Selsawas dsimtslungs Ch. v. Transehe ir sahzis no fen laikeem pee tam ruhpiigi strahdaht; winsch leel no ahrsemes waislas-tekus us Rihgu west un uhtrupê pahrhoht; sinams, ka v. Transehe lungam pee tam ir paspehle, jo wina isdohschanas ne-eeenahl, bet winsch panahl to flawenu mehrki: Baltija labako lopu fugu isplatihst. Ari preeksch zuhku-flakas pahrlaboschanas schis patš lungs ruhpejahs un ir pehz pirmâ mehginajuma neisdohschanahs atkal weenu kuili no Anglijas par 80 rubuteem, bes zitahm isdohschanahm, parakstijis.

Raut jel ari ziti pehz tahdas preekschihmes daritu!

Ungarôs leekahs tijot, kâ Kreemija nauda aug tapat kâ linu sehklas un to war leelumâ iswest; jo par kahdu jaunu atradumu, — kanepes labaki apstrahdaht, atradejs prasa ne masak kâ 100,000 rubku; us to winsch grib til labprahstigs buht, schurpu jekt un sawu atradamu eerahdiht. Warehs gan kahdu laiku gaidiht us naudas sihmi no postes!

No Salasmuischas puses. Zeen. Bertrama Kahrla f. Balt. Semk. 17tâ Nr. no Dohbeles puses daschadus sino-

jumus wehstidams beigâs pasneeds ari weenu ihju pasinajumu no Salasmuischas pagasta, bet kurâ daschi neriktigumi eewihluschees, warbuht laikam tadeht, ka zeen. B. R. f. scho sinu buhs smehtis no neriktiga awota. To isflaidroht turu par sawu veenahkumu.

1) Ne Salasmuischas pagastâ, bet no Salasmuischas apgabala, tas ir no: Salasmuischas un ari no kaiminu pagastu eedshwotajeem, un neween no fainneekem, bet ari no ziteem wihreem, kâ amatneekem, skohlotajeem, u. t. pr., ir nodohmahts newis „Latweefchu semkohipsas-beedribu“, bet „Salasmuischas apgabala laukfaimnezibas beedribu“ dibinaht.

2) Pawisam neriktigs ir tas isteikums, ka „beedriba daschadu eemeslu deht nau tikusi apstiprinata.“ — Zil man, kâ schihs leetas flaidram pasinejam, lihds schim ir sinams, tad wina apstiprinaschanas deht wehl nekur nau preekschâ zelta.

3) Ari tas nau teesa, ka tee wihri, kas minetu beedribu nodohmajuschi dibinaht, buhtu sawas dohmas tahdâ wihs isfazijuschi, ka wini griboht ar „Dohbeles leelahs beedribas palihgu“ zelt sawâ widu filialbeedribu, jo wehl nemas nau sinams, ka mums neisdohfees pascheem sawu ihpafchu laukfaimnezibas beedribu dibinaht. Man leelahs, ka Dohbeles beedriba lihds schim gan buhs wairak eewehrojusi leelgruntneekus, kas jo mahziti, ne kâ masgruntneekus, kam wispahrigi til mahtes waloda eespehjama. Nau jafchaubahs, kâ winai ir sinams, zil mas roehl pee mums ir to masgruntneeku, kas spehtu waliqi sawas dohmas isfaziht Wahzu walodâ un Wahzu isteikumus pilnigi saprast, un tomehr ta isleetâ, til lab runâs, kâ rakstos, gandrihs wahzu walodu ween. Jazer, ka D. beedriba, kuras noluhks tal zits nau, kâ starp semkohipsjeem isplatihst atshichanu un jo pilnigu fainneezibu, scho leetu nahkotnê jo wairak eewehrohs, bet kâmehr tas nau notizis, tãmehr ari masgruntneeki, kas Wahzu walodu neproht, no tahs zenteeneem tilai aplinku, tas ir zaur awisehm, kahdu labumu baidihs, un tãmehr ari filial-beedribas pee winas neatradihs ne mahtes walodu, ne mahtes lohpschana. D. Eigenfeldt.

Saimneezibas nodata.

Rohkas kulama-maschine.

Mayfartha masā rohkas kulama maschine ir man no fabrika Frankfurte pee Main-upes pahr Libeku un Rihgu pefuhtrita un ta ir Bez-Sahte, katram preeksch apstatischanas, ismehginaschanas un pirkšanas islikta. Schi maschine, ar salmu kratitaju, maksā bes kahdahm masahm ihpaschahm isdohschanahm 100 rubulus; wifas winas dakas us labato taisitas, un nau ko schaubitees, ka ar winu war padariht, ko ar zere panahkt, prohti: no la-beem kweescheem un rudseem 2 puhri un no meescheem un aufahm 3 puhri weenā stunda it skaidri iskult, pee lam sinams wajaga diweem spehzigem wihreem maschini greest. Wisi ziti darbi ir pee tam weegli un tos war seewetes itin labi isdariht. Bet diwus spehzigus wihrus dabuht, tas nahkfees dauds masās saimneezibās par gruhti, un es bihstos, ka ihpaschi schis schkehrslis stahwehs zelā, kapehzi schi tik deriga maschine netiks schē tā wispahrigi eewesta, kā tas Wahzsemes masās saimneezibās notizis. Dauds saimneeki man jau ir issazijuschi, ka wineem esot preeksch kulschanas ar maschinehm sirgu-spehks gan, bet zilweku spehks nē, ari winu kaspi negribeschot to darbu nemas strahdaht. Tas nu buhs gan daudskahrt teefa, kad sirgu spehku gribetu isleetahkt, tad mehš nepanahktu wis to noluhko, ko ar rohkas-kulamu maschini zenschamees panahkt, prohti: winu par lehtu naudu eegubhtees, masā rijā uistelleht un katrā azu mirkli leetahkt. Zaur gepela peegahdaschanu tohp katrā maschine diwreis tik dahrga. Strahdneeki usnemsees drihs ari labpraht to darbu, kad pa kulamo laiku pee winu algas tohp kas peelikts, jo kad kungam eenahk labums, tad buhs gan ari strahdneeku pelna jayawairo.

Katrs sapratigs semkohpis atšis, zil leela schahde noteek zaur labibas schahweschanu pee salmeem; preeksch 50 gadeem schahda kulschanas wihie bij aibildinajama, bet scholais wairs nē. Toreis katram saimneekam bij jasteidsahs, kulschanu ahtri pabeigt, laj waretu tohs dauds zitus darbus paspeht, kas wineem bij ahrpufs sawas saimneezibas ja-ispilda; bet tagad saimneeki ir wairak brihwi wihri, katris war sawas saimneezibas darbus tā eegrofiht, kā winam labaki patihk, un kā winam derigaki isleekahs; neweens winu tagad nespeesch, lai winsch sawu labibu ahtri iskult. Sinams, tas gan ir teefa, ka schahweti graudi ir labaki preeksch pahrdohschanas, labaki preeksch malschanas un paglabaschanas; bet preeksch tam war eetaisihkt masu graudu schaudeschanas weetu; zaur scho eemeslu saimneekam newajaga atrautes sawu labibu ar maschini iskult, jo tee labumi, ko winsch zaur to panahkt, ir leeli. Ja, es jaku, ka no tahs deenas, kur kulama maschine ir apgahdata un pareisi tohp leetata, drihs katrā saimneezibā buhs labs fohlis us preekschu manams, tā laukds, kā lohpu stalli, ko schē tublin mehginaschu peerahdiht.

Kad saimneekam ir kulama maschine, tad winsch war mas deenas, jau plaujama laika, tik dauds labibas iskult un ari graudus isschahweht zil tam wajaga preeksch sehklas un saimneezibas wajadsibahm, jeb preeksch rentes naudas apgahdaschanas u. t. pr.; winsch war tad jauku rudens-laiku preeksch semes apstrahdaschanas isleetahkt un wisu

preeksch nahkama pawafara sehjama laika labaki sagatawoht, ne kā tas lihds schim wisuwairakās saimneezibās noteek. Kad semes darbi pabeigti, tad tik labiba pamafam ar maschini teek iskulta, kā ziti seemas darbi, kā malkas un grantes peeweschana u. t. pr. par peem. atlauj. To war katrā saimneezibā itin labi eegrofiht, lai pret to runā, ko grib, pee tam tilai wajaga zeetas gribeschanas.

Tā pat kā nepilniga semes apstrahdaschana rudenī, tā ari wifā saimneezibā ta schahde manama, kas pee salmeem zaur labibas schahweschanu noteek. Schi schahde pehz wairuma ir wisu masak $\frac{1}{3}$, kamehr schahde pee labibas wehrtibas ir wehl leelaka; jo tas labafais pee salmeem, wahrpahm, lapahm, jahlehm, u. t. pr. pahuhd masās smalkās putektu dalinās; tas, kas atleek, ir preeksch baribas masā wehrte. Zaur to ir gandrihs katrā gadā ehdamā un pakaisu truhkums, panihkuschu lohpi, netihri lohpi, un ari mehflu truhkums. Kad nu wisu sawemam kohpā, tad mehš zaur kulamu maschine eegubschanu un pareisu isleetaschanu panahkam schahduš labumus:

- 1) wairak laika rudenī laukus preeksch nahkama pawafara saarschanas un sagatawoschanas, kas bes schaubischanahs preeksch wifas wafarejas lohtri derigs un eewehrojams;
- 2) wairak spehzigakus un derigakus salmus preeksch ehdamā, zaur ko jo weegli ehdamā truhkumu nowehrsch un ihpaschi lehtaku aitu uistureschanu, preeksch kurahm, kā winas tagad pee mums mehds mitinaht, wairak iseet nekā winas eenes;
- 3) wairak pakaisu, leelaku tihribu lopu kuhtris un wairak mehflu;
- 4) uguns-grehks newar tik ahtri iszeltees, un
- 5) leelu malkas aistaupischanu, kura jau tagad dajchā labā saimneezibā gruhti sagahdajama.

Waj preeksch masahm saimneezibahm rokas-kulama-maschine, jeb kahda leelakā maschine ar gepeli apgahdajama, tas ir jautajums, kursch tikai wispahrigi atbildams. Kad rijā ir leelaka ruhme, kad dauds labibas jakul, war buht pahri pahr 1000 puhreem, un kad nauda ir pee rohkas, tad war apgahdaht maschini ar gepeli ar 2 lihds 4 sirgu spehku; bet kad tas wis nau, kad preeksch maschines ir tilai masa ruhme, kad tikai 80 lihds 100 puhrweetu lauku labiba kulama, kad grib masak naudas isdoht un kad wajadsigee zilweku spehki ir, tad war rokas-kulamo-maschine apgahdaht. Kalpeem war pa kulschanas laiku drusku pee deenas algas peelikt, tad wini eeradinasees drihi ar rokas-kulamo-maschini, ihpaschi tadeht, ka wineem nakts-strahdaschana atkriht.

War buht, ka schis raksts pamudinahs kulamas-maschines pawisam, bet ihpaschi rokas-kulamas maschines masās saimneezibās eegahdaht; kad tas labums buhs atsihts, kas zaur winahm eenahk, tad warehs ar labu gribeschanu ari kamektus nowehrst, kas tagad schahdai apgahdaschanai leekahs buht zelā.

Kahds leels labums no tam atlez, ka rugajus rudenī pareisi apstrahda, par to runasim nahkoschā reisa pilnigaki.

Sintenis — Bez-Sahte.

Dohbeles semkõhpibas-beedribas gada-
sapulze,

tal 16. Januari, 1875.

Dohbeles semkõhpibas-beedriba notureja tal 16. Januari sch. g. sawu gada- jeb general-sapulzi Dohbelê, Baara k. namâ. Bij sanahkufchi pawisam 22 lohjekli un 1 weefis. Wispapræeksch beedribas rakstu-wedejs, W. Gãhtgens Raudites k., nolafija schahdu pahrskatu par beedribas pagahjuscha 1874. gada darischanahm:

„Mani lungi! tã W. Gãhtgens Raudites k. eefahka. „Nê par leeleem un spihdoscheem isnahkumeem, bet par peenahzigahm un ne-apnikufchahm darboschanahm man Zums japasino!“ Kad es ar scheem wahrdeem, ar kureem presidenta lungs muhsu wehrno general-sapulzi atklahja, ari schodeen atkal sawu gada-apflatu eefahku, tad tas noteek tapehz, ka es derigaku apshimeschanu preeksch muhsu beedribas darischanahm gan drihs nemaš ne-atradu. Jo til ween peenahziga darboschanahs ta ir, kad mehs sawas, wehl aisween mas deesgan apmekletas sehdeschanas il mehnesi tomehr noturam un us tahm kahdu pehtischanas un preekschofchanas graudinu sehjam, — wispapræeksch muhsu paschu pulkã un tad no schejeenes atkal tahtlafi, ne-aprehkinajamã tahtumã; jo zil tahtu „Baltische Wochenschrift“ eet, til tahtu tohp ari muhsu pehtischanas un sinaschanas graudini aisnesti. Ne-apnikufe darboschanahs ta ir, kad mehs, lai gan tilai masa beedru dala us muhsu sehdeschanahm il reij atnahk, tomehr tahs ne-apnikufchi il mehnesi noturam, beedribas noluhku un lohjekli interesi pehz eespehshanas luhkojam jautrus ustureht, swarigalas semkõhpibas un sadshwes-attihstischanahs jautajeenus pahrrunajam un schahdu pahrspreedumu idewumus un sekmes zaur Wahzu semkõhpibas-awisi „Baltische Wochenschrift“ ari tahtalahm weetahm pee-ejamus daram. Schihs muhsu beedribas peenahzigas un ne-apnikufchas darboschanas ir, kã wasara 1872. g. zaur lohpu-israhdischanu, tã schini pagahjuscha gada, Septemberi, zaur tahs no beedribas isrihkotas produktu-istahdes (skat. „Balt. Semk. Nr. 5. sch. g. B. K.) klaji tauschu preekschã israhdijschahs. Schihs istahdes ir pee wifas sawas masumibas un weenlahrtibas tatschu peerahdijschahs, ka beedribas puhleschanahs naw weltigas bijuschahs, lai gan tilai wehl wehlakã laikã par to ihsteni warefim spreest.“

„Beedru skaitlis sneedsahs pagahjuscha gada gala lihds 33 (schodeen lihds 40, no kureem 2 ir gohda-beedri). Tad nu fazisim: mums tagad ir 40 beedru; no scheem ir 8 muishu-ihpaschneeki, 11 muishu-rentneeki, 3 muishu-pahrwalditaji, 9 laukfaimneeki un 9 zitõs amatõs stahwofchi wihri. Ir lohti noschelojams, ka muhsu beedru starpã neweens mescha-lungs wairs ne-atrohdahs; jo tas beidsamais, kas pagahjuscha gada wehl bij par lohjekli, ir deemschehl beedribai ne-ustizigs palizis — ir no beedribas istahjees ahra. Un tal waretu, kã dohmaju, muhsu apgabala meschu-lohpschana daudi augtu atnest, ja til ween mahziti mescha-lungi pee muhsu beedribas darischanahm wairak dalibas nemtu. Ir jau ari kreetnã meschu-lohpschana, kã wifã muhsu prowinzê, tã ari ihpaschi schini apgabala, gribetu faziht, par dsihwes-jautajumeem tapuse.“

„Is ta nu pat Zums pasneegta lohjekli-skaitlu falikuna — tã beedribas rakstu-wedejs tahtlak lasija preekschã ir redsam, ka muishu-ihpaschneeku peedalischchanahs pee

beedribas beidsamã laikã ir stipri wairojusehs; muishu-ihpaschneeku skaitlis ir tagad muhsu beedribai gan drihs ohrtik leels tapis; tã pat tagad beedribã ir pawairojees ari zitõds amatõs stahwofchu wihru skaitlis; bet muishas-rentneeku skaitlis bij senafi daudj leelaks, ne kã tas tagad ir; til ar noscheloschanu man japeemin, ka schis skaitlis tagad us pusi pamašinajees. Laukfaimneeku skaitla stiprakã pawairofchanahs muhsu beedribã mums dara to leelako preeku. Lai gan, us Dohbeles apgabala laukfaimneeku leelo pulku noluhkojetees, muhsu beedribã wehl deesgan mas wihu atrohdahs, tad tomehr jau muhsu tagadejais laukfaimneeku lohjekli-skaitlis beedribã israhda laukfaimneeku wairodamos zensibu us kreetnaku un eenahzigaku semkõhpihu, — un muhsu wifu-swehtakais peenahkums ir, scho wihu zensibu, kã ween waram un spehjam, alasch pabalstih un jautru ustureht.“

„Is muhsu widus, mani lungi, pagahjuscha gada zaur nahwi schlihras weens no muhsu darbigateem lohjekleem, zeenijams arendators Müller lungs no Lihwbehrjes Upesmuishas wairs naw muhsu starpã! Wina peeminu zeenifim zaur pazelshanohs no saweem sehdekteem.“

„Pagahjuschais gads ir ari wehl bagataks, ne kã zits kahds, bijis ar preekschlasischchanahm un daschadu jautajeenu isklaidroschanahm. Tad wehl ir muhsu beedriba pagahjuscha gada tuwakã satilshana nahkufe ar peena-saimneeziabas beedribu Danzigã (Prusija) un no Domehnu ministerijas isluhguse preeksch lohpu israhdischanahm peepalihdsibu no 3 reij 300 rubleem. — Tas projekts, schê Dohbelê preeksch wifa apgabala kreetnu lohpu-ahrsti eegahdaht, beedribai lihds schim wehl naw laimejees ispidiht, jo schim brihscham mas jauneku padohdahs lohphahstu studijai, tapehz ari reti war atraht derigu personu preeksch schahdahm darischanahm.“

„Tas no muhsu beedribas tal 1873. gada us leelahs Wihnes istahdes bijuschais un tur pat ar gohda-attischanu kronetais models, kas kahdu Kursemes semneeka mahju stahdija preekschã, ir us beedribas nospreeduma leelai semkõhpibas-musejai Behterburgã par dahwanu tizis aishutihis un tur ar patezibu wehrnã rudeni tapis peenemts.“

„Mani lungi, kad nu wehl muhsu beedribas nahkotnê daudj mas eefatamees, tad redsam, ka kahda pahrgrofschchanahs stahw preekschã, kuru muhsu beedriba sawã laikã gruhti fajutihs. Schi pahrgrofschchanahs waretu muhsu beedribai waj nu labklahschanohs waj raieschanohs, paschweschanu waj nepastahweschanu peeschikt. Schê tapehz tad nu ir latra ustiziga lohjekla peenahkums, pehz eespehshanas par to ruhpetees, ka muhsu beedriba sawã usfahktã zelã tahtlak dohdahs un aisweenu jo wairak un wairak attihstahs, — ka ne kahda klusu-stahweschana waj pat apakal-eeschana beedribas darboschanas ne-attahjahs. Mani lungi, ne-atraujatees tal til stipri no beedribas sehdeschanahm; usdohdat jautajeenus; peedalatees pee jautajeenu isklaidroschchanahm! Tilai tad Zuhš labumu pahrschahdafeet un labumu smelheet is beedribas, kad Zuhš wifas sehdeschanas beeschi apmeklefeet un jautru interesi preeksch tahm lihdsi nesifeet. Geslateet beedribas sehdeschanas par to weetu, kur Zuhš sawus peedshwojumus ziteem pee-ejamus dareet un is zitu peedshwojumeem un praschanahm sawu paschu sinaschanu pawairojeet. Strahdajeet, puhlejatees, jihnatees, kamehr wehl ir deena; jo nahks reij ta nakts, kad neweens wairs newaresim strahdaht!“

„Galà lai mehš wehl, mani lungi, firšnigas pateizi-
bas issakam muhsu lihdsščinigam presidentam, v. Loewen-
thal lungam, šchis beedribas pirmajam dibinatajam, kas
nu uš tahlaku weetu aiseedams, no beedribas šchirahs.
Winsch ir ilgus gadus ne-apnizis ruhpejees par beedribas
labklahšanohs, es Zuhš tapehž luhdsu, mani lungi,
winam scho pateizibu issazibt zaur pazelschanohs no saweem
fehdekleem.“

Kad rastu-wedejs W. Gähgtens Naudites l. scho sawu
gada-apstatu bij nolastjis, tad beedribas mantas-sinatajs,
Dohbeles apteekeris A. Brenner l., zehla preekschâ pahr-
skatu pahr beedribas-kases eenemšchanahm un isdohšchanahm
un atlikumu.

Wize-presidentis Dr. Hande l. tad atkal dohd beedribai
to padohmu, ilgaki wairs nekawetees, no augstahs wald-
bas iluhgtees peepalihdsibas preeksch labakas, prohti Bit-
juch-ehrselu waislas apgahdaschanas Dohbeles apgabalâ.
Beedriba tur par sawu peenahkumu, to teescham wairs ne-
kaweht, bet drihsâ laikâ schis leetas deht ministerijai luh-
gumu eefneegt.

Tad wehl Dr. Hande l. dara beedribai sinamu, ka
winsch tai 18. Dezemberi v. g. uš Tukuma semkohpibas-
beedribas šapulzes bijis un tur esoht to preekschlikumu de-
wis, lai schi beedriba stahjotees tuwakâ šatikschanâ ar Doh-
beles semkohpibas-beedribu; schis wina preekschlikums esoht
no Tukuma semkohpibas-beedribas ar leelu labpatikschanu
tizis peenemts.

Nu Dohbeles semkohpibas-beedribas lohzekli gahja pee
šawas preekschneezibas iswehleschanas. Iswehleja par pre-
sidentu Dr. Hande l. is Ziroles, par pirmo wize-presidentu
baronu Vietinghoff l. is Leel-Behrles, par ohtru wize-presi-
dentu baronu Stempel l. is Seberes, par rastu-wedeju W.
Gähgtens l. is Naudites un par beedribas mantas-sinataju
Dohbeles apteekeris A. Brenner l.

Tagad v. Loewenthal l. zehla to jautajeenu preekschâ:
„Kad ir labaki ahbolinu gipsoht (ar gipsu kaišht), waj
rudenî — waj pawasari?“ Loewenthal l. dohmâ, ka waja-
goht rudenî gipsoht, tapehž ka gipsam waijagoht iskust, jo
tikai isklusis gipsis warohht stahdam kahdu labumu peewest;
bet gipsis kuhstoht lohti gruhti un preeksch tam pagebroht
dauds mitruma; pawasars esoht daudšreis lohti šaušs, tas
leelakais šlapjums un mitrums esoht panahkams tikai pa
to laiku no rudena lihds pawasaram. Dr. Hande l. šaka,
ka agraki esoht wispahrigi tizis dohmats, ko gipsi waija-
goht uš ahbolina-stahda lapahm kaišht; winsch (prohti gip-
sis) tohpohht, kad tas zaur to uš lapahm atrasdamo rasu
esoht tizis iskaufets, no lapahm beidsiht usnemts. Bet
schi esoht sawâ laikâ lohti leela pahrpraschana bijuse, jo
lapa esoht tikai dwaschoschanas-organs un gipsis warohht
tikai zaur stahda šakni tapt usnemts. Winsch ari esoht tais
dohmâs, ka labaki esoht, rudenî ahbolinu gipsoht. Aren-
dators Rosenberg l. no Lestenes Ferantes muishas tē runa
preti, ka newajagoht wis tikai ween rudenî gipsoht; tē wa-
jagoht štipri noluhkotees uš semes-ihpashibu; uš weeglas
semes ar lohti zaurlaisdamu apakšsemi esoht labaki, kâ
daudšahrtigi peedšhwojumi to esoht israhdijschi, pawas-
fari gipsoht, kad ahbolinsch jau labi augsti esoht pa-audšis.
Uš gruhtas semes ar nezaurlaisdamu apakšsemi warohht
gan derigi buht, kad rudenî gipsejohht. Gähgtens Naudi-
tes l. issklaidroja gipses darboschanohs uš ahbolina tiklahu,

ka gipsa fehršlahbe (sehwešlahbe) ar semes-kali saweeno-
jotees un schis saweenojums tad teekoht apakšsemes
šaknodamam ahbolinu-stahdeem peewests. Ja nu apakš-
seme esoht lohti zaurlaisdiga, tad tas jau rudenî waj agrâ
pawasari iskaufetais gipsis, jeb wiswairak tas nu isstrah-
dajees fehršlahbais kali, tik dšili apakšsemē eespeeschotees
eelschâ, ka tas no stahda wairs newarohht tapt šafneegts.
Schini pašchâ laikâ tas ari jau tadeht jo wairak warohht
notikt, ka tad ahbolina-stahdam wehl ne-esoht eespehjamš,
baribas usnemt. Nē zitadi, kâ tikai tâ ween winsch warohht
nederigo-gipsoschanu uš zaurlaisdigas semes issklaidroht.
Šapulzejuschos beedru leelakâ dala issaka, ka esoht wis-
labaki, kad ahbolinu rudenî gipsejohht.

Beidsiht wehl Dohbeles Latweeschu draudšes mahzitajs,
C. W. Bock l., šazehla sawadu jautribu schis general-šap-
ulzes zaur sawu pretoschanohs Dr. Hande l. isteikumam,
ka ahbolina-stahda lapa esoht tikai dwaschoschanas-organs
un gipsis tapehž warohht tikai zaur stahda šakni tapt usnemts,
winsch (prohti mahzitajs Bock l.) esoht jau daschus labus
gadus no weetas gipsi uš ahbolina stahda lapahm kaišjis,
lapas esoht dwaschodamas ari gipsi eerihjuschas eelschâ un
winsch zaur to tad esoht ikreis to labato šakmi panahzi. Ti-
zeet un dareet ween tâ, tiziba un darbi dara šwehtu!

Nu tika general-šapulze šlehgta un nahkoschâ mehnescha-
šapulze uš 6. Februar sch. g. nolikta

Bertrama Kahrlis.

Peesih mejums no redakzijas. Gipsoschanas
leetâ nudeen „tiziba dara šwehtu,“ tik kâ mehš zeen. Bock
lunga wahrdeem labpraht wehl peeliktu klahht, ka isproh-
wešchan laikam buhs tas zeksch, pa kuru pee schis
šwehtibas war aiskluht, jo par gipsa darboschanu, tas ir:
k a h d â w i h š e w i n s c h s t a h d u s š p e h z i n a u n š p i r -
d š i n a, wehl walda dasch daschadas dohmas. (Škat. „Balt.
Sem.“ 10 Nr). Dauds šlaweni semkohpji un dabas pehtitaji,
kâ A. Thær's, A. v. Rosenberg-Lipinsky, Kohler's, Spa-
zier's, Virard, (lasī Virahr), Laubenänders, M. v. Hum-
boldt's, Majer's, Hedwig's un z. par scho leetu runajusch
un katrs pawisam šawadus spreeduumus issazijis un tik
schini leetâ wiš šanahkusch weendš prahtšs, ka gipsis
preeksch daschu stahdu mehšlošchanas, pee kureem
ari ahbolinsch peeder, ir derigš; un ar to praktiškam sem-
kohpim peeteek. Bet ne šchee nupat minetee wihri, neds ari
ziti mums paššštami semkohpji, kâ par peemehru Breithaupt's,
Löbe, C. E. Müller's (Widsemē) un C. D. Leppewitsch
(Kursemē) ir issazijusch, ka ahbolinu waijagoht gipsoht
rudenî; wiš wini atšihst, ka tas wislabak jadara pawasari,
kad ahbolinam jau lapinas raduschahs, pee kuras pahr-
leezinaschanahs, kâ augšcham redšams, ari zeen. Bock l.
nahzis. Kad nu tam preti Dohbeles semk. beedribas loh-
zeckli leelakâ dala minetâ šapulžē issazijuse, „ka esoht wis-
labaki, kad ahbolinu rudenî gipsejohht“, tad schis spreedums
nenošihmē it ne šo masak, ka: augšcham mineto
wihru spreedumu apšweest, jeb winu teoriju un
ismehginaschanu issaziht par nederigu un nu zelt gipsoscha-
nas leetâ jaunu teoriju, kas šinams nedibinajahs wis uš
ismehginaschanu, bet tikai uš hipotesu, ko v. Loewenthal
un Dr. Hande l. l. beš praktiškas ismehginaschanas zehlu-
schu un kurai atkal Rosenberg un Gähgtens l. l. no praktiška
stahwolka runajuschu preti. — Bet kurai pušei nu muhsu

zeen. Iasitaji lai tiz? Ja „Balt. Semkohpim“ buhtu atweh-lehts to leetu isschirt, tad winsch fazitu ta:

„To, kas no tikdauds mahziteem wihtreem til daudj gaddos atrasts, ismehginahs, atsihts un nogruntehts, nepaspehji wis til schigli apfweest, ka tas ar mineto teoriju gahjis; wismasakais jaunai mahzibai jeb teorijai wehl truhst sinatniskas isflaidroschanas un praktiska labuma peerahdischanas, un kamehr tahs truhks, tamehr paliksim pee sawas wezas tijibas gipsofchanas leeta; bet kas grib ismehginahs, ka eet, kad ahbolinu rudenj gipso, tas lai gipso weenu lauka dalu rudenj, ohtru pawasari, tad drihs atsihts, kura gipsofchana ir derigaka.“

- Augu un dsihwneeku ustureschanahs.

(Beizums.)

Pilnigi peeauguscha zilwela smagums spehka-gaddos paleel nepahrmainigs, ja til nesahl ustukt; tad sinams paliks smagaks, jeb ja flimiba usnahk, tad meesa leesehs, zaur ko buhs weeglaks. Genemtas baribas swars tani laikā lihdsigs tam, ko zilwels no sewim islaisch, pee lam sinams ari peeder wis, kas istwaitojahs zaur ahdu un iselpojahs zaur plauscheem.

Wisas organisma usnemtas baribas, neiiletojahs preeksch weena un ta pascha mehrka; stehrkele, zukurs, wihns, un t. pr. deesigan beeschi teel leetoti, bet winds neatrohdahs ohlas baltuma, zaur tahdu baribu meesas dafas newar tapt pawairotas un ne zilweli ne kustoni ar peeminetu baribu usturedamees newar dsihwoht. Jau sinams, ka zaur elposchanu organisma siltums attihstahs; tauki, zukurs un wihns tadehl ir derigi preeksch elpas ustureschanas.

Dsihwneeku ustureschanahs nau wehl pilniga, kad tilai organiskas dafas dabu, bet bariba waijaga ari atrastees fossora-kalka, kas kaulus dara zeetus, un ari parasta sahla, kurfch weizina baribas gremoschanu. Teescham kad lohpu baro ar brahgu, tad winsch peenemahs meesa it ka par brihnumu, bet kauli paleel nestipri un nespehzigigi, meesas smagumu nest. Tas noteekahs tapeh3, ka brahgā atrodahs mas fossora-kalka.

Newaijaga luhkot us to, ka awotu uhdens, gata, peens fatur parasto sahli, bet bes tam wehl ir derigs, peenemt sinamu dafu sahls, jo jau fentschi ir atsinusch, ka winsch leels palihgs pee baribas sagremoschanas.

Wisderigaka bariba preeksch siltuma, meesas un kaulu attihstischanas ir: labibas graudi, pupas, sirni, peens, gata un t. pr.

Labibas graudds atrodahs: stehrkele preeksch elposchanas, ohlas baltumu faturedamas dafas preeksch meesas un fossora sahls preeksch kaulu peenemischchanahs; ja wehl pee minetahm baribahm peelee uhdeni, tad organisms pilnigi war usturetees. Wisai graudu labibai nau weenlihdsigs usturedams spehks, ka ari winu fatura nau weenada; nemsim par peem. kweeschu un meeschu anilisi peh3 G. Wolfa. Beh3 tahs atrohnahs.

	uhdena	ohlas-baltuma	tauks	mineral
kweeschds:	14,4 d.	13,0 d.	67,6 d.	2,0 d.
meeschds:	14,3 d.	9,0 d.	66,6 d.	2,6 d.

No scha war redseht, ka kweeschchi derigaki preeksch ustureschanahs, ne ka meeschchi.

Ja gribetu ar kartupeleem usturetees, tad tohs waijadsetu leela wairuma peenemt, tapeh3 ka winds til 1,4 procentes ohlas-baltuma atrohnahs.

Noteekahs, ka dafchās fainneezibās pupas un firmus tur par to sliktako baribu, bet no kulturas augeem wini ir tee wislabakee preeksch ustureschanahs; wini ir gandrihs lihdsigi galai, un teescham, ja gadahs, ka fainneeziba neatrohdahs gatas, tad min. auglus us kahdu laiku war winas weeta leetoh. Sirni ir par pupahm derigaki, tapeh3 ka tee ir weeglak sagremojami.

Gata ir tahda bariba, kas zilwecam meesu un spehku ustur un pa dafai palihds pee prahta attihstischanas, ka to war redseht pee kulturas tautahm; tahs, kas wairak gatas preeksch baribas isleeto, atrodahs us augstaka attihstibas stahwokka.

Ka gata it ihpaschi spehku dohd, ir no peemehreem eewehrohts. Schlegels raksta: Pee dsellszeta buhweschanas no Parises us Tuan'u bija Anglu un Frantschu strahdneeki; Angli diwrei wairak pastrahdaja ne ka Frantschi. Inschineeri fahkuschi pehtih, ka tas nahk, un pehdigi atradusch, ka bariba nau weenada hijuse, jo Angli ehdufchi katru deenu gatu, bet Franzuschi turpreti kartupeelus. Sahkuschi nu ari Frantscheem gatu doht un peh3 kahda laika tee ar darbu Angleem lihdsinajuschees. Tapeh3 lai fainneeks neskatahs us to, ka gata dahrgaka par zitu baribu, jo zil dahrgaka buhs strahdneeku kahrtiga ustureschana, par til wini ari wairak pastrahdahs.

Peens ari lohti teizama bariba, tapeh3 ka winsch schidra formā fatura 4% kaseina*), 0,5% ohlubaltuma, 4% tauks, 4% peena-zukura, 0,5% sahls un 87% uhdens.

Katra bariba, (isnemoht peenu) pagehr sinamu dafu uhdens, ka no sagremotas un ar uhdeni samaisitas baribas-organismis waretu derigas dafas peenemt un nederigas islaist.

Waijadsig uhdens organisma ee-eet zaur dserfchanu un pa dafai ar baribu. Meesa aismeen wairak uhdens atrohdahs, kas waijadsig preeksch baribas iskausfchanas, pahrejais uhdens istwaitojahs tahda kahrtā: 1/5 sud pee elposchanas, 1/5 istwaitojahs zaur ahdu un 3/5 aiseet ar nederigahm baribas dafahm.

Repazeeschamas baribas wairums, kas dsihwneekem waijadsig, atrohdahs sakara ar gaisu, kas sinamā laikā ee-elpohts, un ar flahbekli, kas wina atrohdahs. Tas it ihpaschi lohti eewehrojams pee zilwela.

Zilwels eedwascho flahbekla wairumu peh3 elposchanas skaita, bet schi ir sakara ar zilwela gadeem, kusteschanohs, temperaturu, gaisa smagumu, walgumu un siltumu, ko meesa saude.

Jaunam zilwecam elposchana eet ahtraki, ne ka peeauguscham, tapeh3 winam waijaga wairak baribas peenemt; jaunam nau til ween baribas japeenem, lai saude-tas meesas dafas atdabutu, bet winam ari bariba waijadsiga preeksch augschanas.

Wisada darboschanahs ka: kleegefchana, runafchana, dsedadchana un t. pr. saude meesas dafas, kuras war til zaur baribu atdabuht.

*) Kaseinu war dabuht, kad pee peena nedauds flora flabbes peeleej, zaur ko tas us dibena nostahjohs; winsch nau iskausjams uhdens un no ohlas-baltuma atschirahs tapeh3, ka karsjoht kaseino nesaweltahs.

Wafarâ un seemâ, deenwidde kâ seemelde, zilwek eedwascho weenadu daudsumu gaisa, bet gais un winâ buhdamais fshabeklis nau weenadâ smagumâ; no fîlka sinams, ka gais no siltuma isplefchahs un no aukstuma faraujahs, tapeh; tai paschâ daudsumâ siltâ un auksta gaisa atrodahs kâtrâ neweenads fshabekla swars.

Pee semakâs temperaturas un stiprakâs gaisa speefchanas, ohglfshabes wairak iselpe, ne ka pee augstakâs temperaturas un masakâs gaisa speefchanas. Zilwekam tahdâ atneschanâ buhs peenemt ohglradu faturedamu baribu, kahdâ ohglfshabes isdwaschoschanâ atrodahs ar temperatu.

Norweegeescheem ir wairak waijajdsigs peenemt ohglradu faturedamu baribu nei ka Italeescheem, un pee mums, wairak seemâ ne kâ wafarâ.

Kad siltâs un augstâs semes teel peenemts weenads baribas daudsums, tad daba ir gahdajusi, ka deenwidneeku bariba til 12% ohglradu, bet seemelneekem taufds un trahnâ 80% atrodahs.

Par to wis nau ko brihnotees, ka seemelneeks wairak apehd, tas nau eeraduma peh; bet klimata prasijums.

Zilweka meefas temperatura wisds klimatds weenada; Palermâ gaisa temperatura til pat augsta kâ meefas; nefkatotees us to, seemelneekem gaisa temperatura ir 45% semaka, ka Palermâ, bet tomehr meefas temperatura pee abeem weenlihdfiga. Meefa peenemt siltumu, ja gaisa temperatura augstaka, tur preti — saude, ja semaka; meefa saudeto siltumu atdabu zaur baribas atradamohs ohglrada saweenoschanohs ar ee-elvotu gaisa fshabekli.

Apgehrbs zilwekam ir baribas taupitajs, jo winsch neislaisch no meefas siltumu; tas jau ir sinams, ja meefa masak siltuma saude, tad winai ari masak baribas waijadfigs.

Ja mehs dsihwotu pliki kâ Indeeschi, jeb buhtu seemelde ka Samojudi, zaur jakti un sweju usturetohs, tad waretu apehst 10 mahzinas swju un 12 tauku swezes; bes tam spehtu til pat spirta jeb trahna isdsert. Spirts un trahns fatur daudis ohglrada, der seemelneekem par siltumu usturedamu baribu. Kad zilwek dsihwo klajâ gaisâ, lai ari ne mas nekustahs, wina meefa grib wairak kâ parasto baribas daku, tapeh; kâ wina ari wairak siltuma saude.

Auksta seemela gaisâ meefa kâtru azumirkli leesedama dohd gribeschanu baribu peenemt, bet deenwidde griba nau til leela, tapeh; ka meefas baribas til daudis newaijaga. Ta pat tas noteekahs, kad kahrtigi brandwihnu dser, ta zilweka meefa sakarst lihds 37%, peh; tam isdfigdama saude siltumu un paslubina — baribu peenemt; zaur to ehdeens manto labaku gahrshu.

Apflatijscham augu un dsihwneeku walstis ustureschanas redsam, ka ta dibinajahs us dabâ buhdamu elementu pahrmainschanohs. Redsihwi dabas igatawojumi, fastahwedami no mineraligeem elementeem, dohd usturu augeem, bet augi no peenemteem elementeem igatawo organiskas buhtes, derigas dsihwneekem preeksch baribas. Dsihwneeki un augi no dabas ir padohiti nihzibai, kas winus pahrwehrsch tahdâs buhtes, no kahdahm zehlu fchees, ka waretu dereht par baribu pehznahkameem.

Schmitu P.

Wispahriga data.

Muhfu seeweefchu rohkas darbi.

Dohbele gribeja, waj nu 1875. waj 1876. gadâ, it plaschu seeweefchu rohkarbu istahdi irihkoht. Preeksch schihs istahdes isgahdaschanas bij jau sen ihpascha komisijsa no wairak dahmahm un lungeem is Dohbeles un apgabala fastahdinajusehs, kura tais jaukâs dohmâs stahweja, zaur tahdu istahdi Dohbeles apgabala, lai tahs buhtu Latweetes waj Wahzeetes, eespeht us to usmudinacht, sawds walas-brihschds ari tahdus rohkarbus isgatawoht, kureus tahs drohfschi un ar mihtu prahtu publikai waretu peedahwaht seelakâ attihstiba, — un pahr wisahm leetahm ar tahdeem rohkarbeem jo wairak luhkoht muhfu labdarischanas-beedribahm laipnigas peepalihdsibas pasneegt. Schahda istahde, ihpaschi preeksch Dohbeles apgabala, buhtu, kâ dohmaju, lohti deriga, un it drohfschi tē issaku, ka is muhfu pagasta ween jau daudis dahmas pee tahs peedalitohs. Tâ pat jeru, ka ari Krohna-Behrsmuischas kundses un jaunkundses tahdu istahdi labpraht apdahwatu ar saweem rohkarbeem. Tapeh; tad nu es tagad nemohs drohfschibas, minetu komisijsu, kura jau isgu laiku no sewis wairs itin neta naw likusehs dsirdeht, zaur „Baltijas Semkohpi“ apwaijaht, waj wina pawisam jau isschlihrusehs, jeb wehl wed sawas darischanas tahlak preeksch kahda zita-gada. Un ja ari schi komisijsa buhtu jau isschlihrusehs, tad lohti luhdsu daudis zitu wahrda, tal kahdus wahrdinus par teem schkehrfleem awises mineht, kuri winai warbuht zeta stahjuschees. Kahda Lihwbehrseeze.

Peesihmejums no redakzijas. Scho „apwaijastahanohs“ jau tadeht ween labpraht usnehmahm, ka leeta paschâ, tas ir: zil ta us seeweefchu isstrahdajumu istahdi sihnejahs, ar zeen. „Lihwbehrseezi“ esam pilnigi weenâs dohmâs. Kad salihdsinam wispahrigi muhfu seeweefchu mahkflas stahwlli mahju fainneeziabâ ar teem panahkumeem, ko daschu ahsemju seeweetes sem tahdahm paschahm fadsihwes buhschanahm sawneeguschas; kad eewehrojam, us zil daschadu wihsi schihs pee wispahrigas labdarischanas noluhkeem nem pilnu dalibu, kamehr pee mums seeweefchi pee schihs tilpat jauka kâ swariga usdewuma tâ fakohht til aplinku peedalahs; kad beidsiht neweens newarehs leegt, ka ihpaschi labdarischanâ un fadsihwê, seeweetehm peenahkâhs wihreescheem doht labu preekschsihmi: tad newaram ne azumirkli schaubitees, ka mums ar wiseem spehkeem un kâ ween til eespehjams jagahdâ, ka muhfu seeweefchu darba-lauks jo wairak tohp eewehrohts, ne kâ lihds schim, ka tas teel selmehts un tani gohda kabrtâ pazelts, kas winahm kauschu fadsihwê taisnibas un dabas peh; peenahkâhs. Un tapat nau ko schaubitees, ka tahda rohku darbu istahde, kâ zeen. „Lihwbehrseeze“ to peemin, schim swarigam noluhkam deretu par kreetnu un labu lihdselki; ta buhtu ziteem par uimudinataju us labeem zenteeneem zaur kreetna darba atsihschanu un atklaju pagohdinastahnu, ohtreem par zeta rahditaju zaur labu preekschsihmi. Bet ar schim dohmahm, kas augschejâ raksteenâ issajitas un ko tuhliht jo klastaki apluhkosim, mehs ar muhfu kreetno „Lihwbehrseezi“ ne-esam wis weendâs prahtds.

1) Mehs ne-isprohtam, kadeht tahda istahde ihpaschi tilai „preeksch Dohbeles apgabala buhtu lohti deriga“?

2) Tapat nau issklaidrohts, kamdeht pee schahdas is-

stahdes til „kundsjes, jaunkundsjes, un dahmas“ waretu peedallitees, un kapehz tahm seeweetehm, kas scho gohda-wahrdu, waj nu schi jeb ta schkehrsta dehl, nau ispelnijschahs, ari nebuhtu brihw, kreetni un mahkfligi strahdaht un tad sawus kreetnus un mahkfligus iistrahdajumus us iistahdi aiswest jeb aisnest, waj ari kahdahm labdarigam noluhkam atwehleht?

3) Weidsiht wehl nau saprohtams, kamdeht tikai tahdus rohkas-darbus lai iistahda, kas „wafas-brihschus“ sagatawoti un sem kureem mehs abtraki kahdu neezigu, peezeeschamu iistrahdajumu, ne ta preeksch deenischkas dsihwes waijadfigu leetu sawrohtam?

Mums leekahs, ka muhsu fainneezehm un to meitahm, kalpu seewahm un winu meitahm, tapat ka zitu fahrtu seeweetehm, wispirnis jaismahzahs tas rohku-darbs kreetni, famanigi un, kur eespehjams, mahkfligi pastrahdaht, kas waijadfigs preeksch deenischkas dsihwes, un tad to proht, tad lai kerahs pee laika-kawekla-, pee wafas-brihschu-darba. Tahdas leetas, kas mums nepeezeeschami waijadfigas, ta adekllis, schuwekllis, audekllis, un z., ja tahs til labi un glihti iistrahdatas, pat ari preeksch labdarischanas noluhka jo isweizigaki isleetahs un jo mihsak nopirks, ne ka kahdus peezeeschamus neekus, kas daudreis wairak laika un galwas grohsschanas pagehr, ne ta winas. Scho pateesibu waijadsetu ihpafchi ari mahtehm un audsinatajahm eewehroht, tad jo abtraki nowehrstu, ka daschas no muhsu tauteetehm, kas warbuht it labas skohlak baudijuschas, pee praktiska, deenischka darba daudreis nesin ta isturetees, ta ne. Lai mehs neteekam nepareisi sawprasti un lai nesanihdamees ar muhsu seltenitehm un kreetnahm tautas-meitahm, tad schè peewedisim kahdus ihfus peemehrus, kas muhsu nodohmu jo abtraki isstaidrohs, sinams aisturedamees sewim teesibu, par scho plaschu nodalu sawa laika jo plaschaki isrunatees. Mehs atsihstam, ka muhsu meitahm nepeezeeschami un deesgan dsiti jamahzahs un eekschigi ja-isglihtojahs, ween'alga, kahda dsihwes fahrtà winas wehslak eestahjahs, waj tahs par fainneezehm paleek, jeb par zitu ko, jo seewas un mahtes winas reis buhs gandrihs wifas, un seewahm un mahtehm jabuht garigi attihstahm, isglihtotahm; ta til ween familijas dsihwe sawneedi augstaku stahwolli, ta til ween wihrum mahjas tohp fataisita patihkama, mihsa weeta, ta til ween teek behrni labi, pareisi un sawpratigi audseti, ta til ween no jaunàs audses waram zereht, ka ta buhs pee meesas un gara wesela un kreetna. Bet ar gara attihstichanu un isglihtoschanu sawaweeno sawraschana un isweiziba pee rohkas darbeem, pee teem darbeem, ko newaram peezeesi, kas katrai labai fainneezei, seewai un mahtei jasin. Ko wihrs, un ja tas ari buhtu tas wisakreetmalais, lai eesahk ar seewu, lai ta ari buhtu Deews sin ta mahzita, kas neproht fainneezeibu west, ehst wahriht, kreklus schuht, sekles adiht un ta jo pr, kas to, ko wihrs gruhti nowelna, neproht pareisi un taupigi isleetaht; kas zaur nesinaschani un nesapraschani padara wifas weetàs stahdi, zaur ko truhkums eestahjahs un fainneezeiba eet atpakal! Un waj mums wiseem nau sawstahms tas wezs un tomehr weenadi jaunàs bihbeles wahrs: „laba un sawpratiga seewa ir wihra wisjaukaka rohka un wisdahrgaka manta?“

Bet kad muhsu lauku skohlak wehl nau sawneeguschas to pilnibu, kas waijadfiga preeksch muhsu meitu kreetnas ismahzibas, tad nekas neatleek, ka tahs fuhtht

pilsehtu skohlak, un schè rohnahs tas klints, pee kura mehs dasch daschadi peedausamees un kas ne reti muhsu dsihwi grentin gremsch. Schè lauku skohlneezees eeguhst gara attihstichanu bet ari — zaur nerikfigu audseschani un nekreetnu usluhkoschani daudreis daschus neslawejamus eeradumus; schè winas eemahzahs ari ta sawkto „smallkos“ rohkas-darbus, ar ko „wafas-brihschus“ pawada, bet ne tohs darbus, kas nahkoscham seewahm, mahtehm un fainneezehm wisnotahk un nepeezeeschami waijadfigi. — To lai eewehrojam mahja un skohlak, bet ari — nahkoschak rohku-darbu iistahde! Mehs zeram, ka zeen. „Sihwehrneeze“ nu mums labprahk peekritihis un sawas miseschanahs, kas warbuht ahtri raksoht newilas gadijuschahs, ar mihtu prahku pahrlabohtu, jo ari lehnprahtiba un atgreesiba peeder pee seeweeschu sawakeem peenahkumeem.

Zifuma nu netifuma alga.

Stahst is Latweeschu dsihwes, no Lappas Wahrtina.

I.

Bija silta un skaidra sawaras naktis, Maija mehnesi 1864 gada. Wisur, ta mahjas ta lauka, waldija meers un klusums; tikai greeines tschirksteja isplaukschus rudsos sawas skarbahs kwartetes. Wafara-blahsma, kas tahdas ihfas sawaras naktis nema nenosuhd, bija jau paschus seemelos atgreesufees un likahs jau fahrtaka metotees, zaur ko wareja maniht, ka pufnaktis jau pagahjuse un pehz mas stundahm jauna deena atkal eesahktees. Sirmà migla zehlahs paleijas is linu mehrktuwehm un kahpa ta kahds misfigs spohku tehls us augschu, un ischkihda un isplahtijahs pehdigi ta duhmi pa plawahm un paleijahm. No pagahjuschas deenas karstuma istwihkuse sahle un labiba, kas bija wehl tikai pirmos asminos, atspirdsinajahs no neskaitamahm rasas pilitehm.

Pagahjuse deena bija swehtdeena bijuse, mihsa atspirgischanahs un atpuhschanahs deena preeksch strahdneekem, kuri schaja darba-laika bija no nedetas darbeem noguruschi, un wafara atkal pee laika katris sawas zifas eelihdees un duseja saldi meega-mahtes mihssta flehpi, lai waretu pirmdeenas rihta agri ar jauneem spehkeem atkal zeltees un knaschi pee darbeem dohtees. Tadeht wisur swehts meers un klusums waldija.

Tikai Salmu krogga, kursch zetmalà tahda weeta stahweja, kur diwi zaur pagasteem eedami granteti muishas zeki ar leelato zelu saweenojahs, kursch gar draudses basnizu us aprinka pilsehtu gahja, — tikai Salmu krogga bija wehl zaur lohgeem uguns-gaischums redsams un eekschak rupja smeeschanahs, blaustischanahs un glahschu schkindschana jau no tahleenes dsirdama, kas pawehstija, ka tur daschi naktis-wasanki un deenas-sagti bija fanahkuschu un aismirfuschu ka rihta naw wairs swehtdeena. Toreis bija wehl wifa Widsemè tas netikumigs eeradums, ka jaunekli festdeenas un swehtdeenas wafaros pulkos salasjahs un daudreis pa preekschu kroggòs galwas eesildija, un tad sawasjahs pa mahjahm awfahrt meitas usmelledami un meerigos laudis no meega trauzedami. Zif stahdes un nelaimes zaur tahdu naktis sawaschanahs notikuschas, par to ir muhsu laika-raksti sawa laika deesgan plaschi runajuschu. Un schis netikums pastahw wehl daschòs Widsemes

apgabalds *) lihdē fcho baltu deenu, kur pagasta waldibas ir glehwas, tahdus nakts-staigatajus deefgan asi fohdih. **) Bet nu atpakat us peemineto Salmu frohgu.

Tur kahdi fefchi jannekti fehdeja ap galdu. Leels pulks tukfchu pudeku us galda un fadausitas glahses un flapja grihda apafsch galda, leezinaja ta wini bija kreetni bairifcha alu plihtejufchi, kurfch dsehreens fahla ap to laiku tajā Bidsemes apgabala mohde zeltees; tapat winu rupja blaufstifchanahs un leelifchanahs leezinaja, ka bairifcha reibeklis bija winu galwas kreetni pildijis. No winu labaka apgehrba wareja maniht, ka wini pee kalpu kahrtas nepeedereja. Tee bija apfahrtejee jaunee ne-apprezejufchees faimneeki, un tahdu faimneeku dehli, kuri atlahwa faweem behrneem watu pehz winu paschu patifschanas dshwoht un dariht.

(Turpinajums nahfofcha numura.)

Atbildes us Jautajumeem.)

Durbes muifchas zeen. dsimiflungs, Zukuma semk. beedrihas wise-presidents, barons L. von der Rede, us teem jautajumeem, kas atrohnahs 6, 10. un 18. „B. S.“ Nr. atbild fchahda wihse:

1) Jautajums: „Waj katru gadu rudsi atdohtohs pehz divu gadu ahbolina, tas ir: kad trescha wafara ahbolinu nogana, tad eefehj rudfus.“ (Nr. 6.)

Atbilde: Pee 11 lauku faimneeziabas wairaf gadu isprohwajoht ir atrasts, ka rudsi pehz ahbolina ar superfoffatu lohti labi isdohdahs. — Lauki trihs nedelas preefch fehshanas ar apgreseju arkli (Wendeflug) dsili dohbēs ja-usar un janoeze. Wagas teel ar kursemes ahrflu zilatas (wakinatas, gelocert) rudsi ar superfoffatu usfehiti un ar dselsa ezeschahm ee-ezeti, tad uhdenat-wagas dsihtas, ka pee 4. jautaj. mahzihts.

2) Jautaj.: „Waj nebuhtu labaki, kad wairaf rudsu fehtu? Jo tee, wispahrigi nemohht, wairaf graudu isdohd, neta mee-fchi. un tirgofchana drufstu dahrgaki par teem, falmu un pelu ir ohtruteel.“ (Nr. 6.)

Atbilde: Nau jafchaubahs, ka leelaku labumu panah kad wairaf rudsus fehj, neta wafareju. Kad ari nemas ne-eewehrotu leelaku naudās eenahfchhanu, tad jaatfihit, ka palaisu wairakums eenefs wairaf fuhdu. Mufsu klimata (gaisa) isdohdahs drohshaki, neta wafarejs. Pee 11 lauku faimneeziabas, tas ir: trihs rudsu- un trihs ahbolina-lauki, ir eefpehjam, jo leelaka wairuna rudsus feht.

3) Jautaj.: „Kas buhtu darams, kad ahbolinifch nahf pehz gada laika tanf pascha weeta fehjam, kur tas jau divi gadi ir audfis? Zaur tihrumu eedalifchhanu wairaf laukds man kahds gabals kriht ta feht“ zc. (ff. 10. Nr.).

Atbilde: Us wifu wihfi nau labi, kad pehz ahbolina atkal fehj ahbolinu; wina weeta war feht lehgas, aufas un ta pr. preefch lohpu ehdamā.

*) Un kurseme?!

**) Wasaf fchi leeta eefpeh pag. waldibas, neta fchoblas zaur tiklu audfeshanu, Red.

4) Jautaj.: „Kahda seme huhtu labaki rudfi fehjami, waj tahda, kas ar ehrgla arkleem dohbēs fa-arta, jeb tahda, kas ar traka arkleem lihdēni apstrahdata?“ zc. (ffat. 18. Nr.).

Atbilde: Seemas fehju ar ehrgla arflu dohbēs apstrahdaht ir aifween labaki, bet it ihpafchi pee semeem, flapjeem laukeem un stwra mahlaina. Bet stingri us tam jaluhlo, ka dohbju eegrohifchana noteel rittigi, prohti ta: ka starp dohbehm uhdēna wagas war nowilft flapjumu. Preefch wafareja lauka, kas nahf pehz seemas labibas, dohbēs nahfofcha rudēni atkal jaisar un lauks paleel nu lihdēns, ka bijis.

5) Jautaj.: „Us jif laukeem huhtu labaki seme eedalama?“ zc. (ff. 18. Nr.).

Atbilde: Rosajihis, kahds wairaf lauku faimneeziabas sistems preefch masgruntneekem (mahjahm) tas labafais, ir lohti grubti, tadeht ka to tik ween war isfchirt naudās spehts, semeš labums un kur mahjas atrohnahs. Masgruntneekem arweenu jalaujahs ar feena un ganiklu truhkumu un tadeht ari ar mehflu peetrufschhanu. Scho truhkumu eewehrojoht masgruntneekem ihpafchi buhtu derigs 11 lauku sistems, ja teem tik ir eefpehjam sfunstigus mehflus preefch trescha seemas-laukapehz ahbolina eegahdatees. Zaur fcho faimneeziabas sistemu panahf wiswairaf falmu un feena un tadeht ari mehflu. Nabadfiam buhs ja-aprohnahs ar 9 lauku sistemu.

Jautajums.

Waj war ar suwerfoffatu mehflaht tahdus seemas-laukus, kas il pawafara pahruplufht ar uhdeni? jeb waj tee jamehlo ar ziteem mehfleem?

— 8 —

Atbildes.

B-g. Dohbeles tuwuma. Ihpafchas ahbolina wehtifchanas mafchines Zums nau wajadfigs, kad Zuh par kahdeem 4—6 rubleem sawai wehtijamai mafchinei (ff. „Balt. Semk.“ 16. Nr.) leekat peetaifihit wismafkatohs feetus. Bet ja gribat ahbolina kulamu mafchini, tad waram ufteikt to no Ekerta, kas dabujama zaur Zieglera k. apgahdashanu un ahrsemē maksā 65—75 dahlderu. Ohtra, no Gelsinga, (Prahga dabujama), maksā 120 dahlderu, pirmo dsen ar gepeli, ohtru ari ar rohtahm. Peenahkat reis redafzija, tur warefeet mafchines bildi redseht.

J. K. Mihga. Zuhfu fpalwa ir it weikla un Zuhfu raksta atrohnahs dascha pateefiba, ta par peemehru, ka ar Latw. teatri wehl ne-eeet ta, ka wehlejamees. Bet ko meh lai zelam stribdinus par tahdahm leetahm, ko tagad wehl nespehjam pahrlaboht? Tadeht Zuh jau netaunofitees, ka meh Zuhfu rakstu nespehjam usremt. Tad ari leekahs, ka ta leeta jau pa daudf weza.

Atbildedams redaktors un idewejs: G. Mather.

Sludinajumi.

S. Brinkmann & Co.

Nr. 4. Katoku eela. Nr. 4.

Peedahwa jaunū fuhrijumu dubultfofu mantelns un jakas, fihfchu un wilainu andeklus preefch manteleem un kascholu wirsdrabnahm. Gardinns, galdautns un grihdas drabnas, Angleefchu pusfameti, more un fanelli, wilainu andeklus preefch drabnahm leela ihweblē, wilainus meketu damastus a 75 ol. kungu weschā, leetus-fchirmus, Peterburgas gu-

mi-galofchās, Peterburgas kartunns 10 ol. par 1 rbl. fchirtinns 12. u. 13. ol. par 1 rbl. Zineefchu andeklus, 6 ol. par 1 rbl. puswilainns andeklus, 9 u. 10 ol. par 1 rbl., folderinns 10. ol. par 1 rbl., wisadas odera drabnas; ka ari katra apstelleschana uf manteleem un pahrtajifchanas teel ahtri un leht isdaritas. Bes tam teel daschadas fche nepeeminetas prezes par lehtako genu peedahmatas. 10

Ihfa pamahifchana ka Wahzeefchu semme taggad bittes kohpj. Te klabt trihs lappas ar bishu strobyu. 20 lap.

Wifadi klempnera darbi,

ka ari galdu, feenas, un rijas lampas, ka ari wif pahrtajifjumi teel par lehtako maksu fagatawoti.

Seewefchu gresnumi

par lehtahm zenabni, ihpafchi lapes (Klappen), zepures, pukes un daschadas zitas leetas teel pascha bohde rajstas. Taisnu uftureschanohs un labu apbeeneschhanu apfobla

S. A. Löwenbergs,

Nr. 13. leelaja eela Nr. 13.